

HEGEDŰS GYŰJTA :

Aquificum

Az óbudai Cella trichora
ÉS A „REJTÉLYES” SÍRFELIRAT

1937

mult században mondotta egy neves régész, hogy Magyarország legnagyobb „közgyűjteménye“ a föld alatt van. A tapasztalat valóban igazolja ezt a mondást, mert hazánk területén majdnem minden kapavágás, amely a föld mélyébe szánt, történelmi leletet hoz felszínre. Különösen gazdag a mult érdekes emlékeiben a Dunántul, ahol majdnem minden évszázad megőrizte az átvonuló népek, a csaták és letelepedések számtalan nyomait. Az idők mulásában elmerült nagy történelmi eseményeknek sok száz bizonyítéka pedig egyre bőségesebb régészeti anyaggal került fel-

színre. A kis Magyarország állami és városi, továbbá magángyűjteménye számtalan nagyjelentőségű kelettel rendelkezik, amelyet gyakran tanulmányoznak neves külföldi tudósok.

Az aquincumi kut- és hordóleletet például régóta irigylik az angolok, mert a British Museum római korbeli falettel nem rendelkezik. Az aquincumi egyik hordón, — amelyet a Duna medréből kapart fel a kotróhajó — érdekes felírás szerepel: „*Rajnai bor a katonai kórháznak, vámmentesen.*“ Ennek a cikknek keretében fel sem lehetne sorolni a többi történelmi leletet, amely a külföld tudományos körei részéről állandó érdeklődésre tart számot. Ezuttal a régmult idők egyik legérdekesebb leletével foglalkozunk: az óbudai cella trichora-val, amelyről számos magyar és idegen nyelvű tanulmány jelent meg, mert egyetlen bizonyítéka a kétezer év előtti pannóniai idők keresztény építészeti emlékének.

A hazai sajtó nem foglalkozott bővebben a cella trichora-val s annakidején, amikor 1930-ban a feltárás történt, egyedül a „Nemzeti Ujság“ számolt be a lelet értékéről. Az aquincumi római tábor kétezeréves keresztény temploma, mint a legtöbb történelmi lelet, véletlenül került felszínre. Senkisémet tudott arról, hogy Óbudán a föld milyen nagyszerű emléket rejteteget magában. A Raktár-utcai városi házak alapozási munkálatainál kezdett a muzeum kisebb kutatást, amikor néhány római sirt, agyagedényt, oltárkövet találtak az épület fundamentumának lerakása közben. Több kutató árok vezette nyomra azután az ásást irányító dr. Nagy Lajos muzeumi igazgatót a cella trichora-ig, amely most a bérházak előtt parkirozott szabad térségen becses emléke a fővárosnak.

Az óbudai cella trichora lóhere alakú alaprajza a mellékelt felvételekből pompásan kibontakozott s mint megállapították, az egykori táborváros lakosságának volt az egyetlen egyházi rendeltetésű épülete. A feltárás munkája annakidején a székesfőváros vezetőségét is foglalkoztatta és Sipőcz Jenő főpogármesternek köszönhető, hogy a templomot feltárva hagyták. Pannoniában hasonló ókeresztény emléket csupán a pécsi székesegyház mellett ismerünk, amelyet még a XVIII. század végén ástak ki. 1922-ben előkerült a helyszínen még egy cella trichora, amelyet azonban teljes egészében napvilágra hozni nem lehetett s így értékben mögötte marad az óbudai épületnek.

A legkoraibb keresztény cella trichora-kat Rómából ismerjük, ahol a Callixtus-katakombák felett a Via Appia-Ardeatina-n áll a Szent Sixtus és a Szent Soteris-ről nevezett két temetőkápolna, míg a harmadik a Via Tiburtina-n lévő Szent Symphorosa-bazilika mellett maradt fenn. A cella trichora-k rendeltetése emlékkápolna jellegű volt s legtöbbször mártírok hamvait őrizték. A cella trichora-k négyszögű középterű központi építmények, amelyből a concha-k ágaznak szét. A középtér befedésére rendszerint kupola szolgált. Az aquincumi temetőkápolnában néhány oszloptörzstörödéken kívül belső berendezési tárgy nem

került elő s így azt sem lehetett megállapítani, hogy temetkeztek-e keresztény római polgárok a kápolnába. A cella trichora mindenesetre bizonyossá teszi a helyi „egyházköziség“ létezését, amelyről a föltárások mindezekéig nem szolgáltatnak egyéb bizonyítékot. A keresztények feltárt sírjai ugyanis alig különböznek a pogányokétól s ahol kimondottan keresztény jellegű emléktárgy nem került elő, ott nehéz volt megállapítani az elhunyt vallását. A keresztény sírokból legtöbbször bibliai vonatkozású jeleneteket megörökítő ládaveretek, Krisztus-monogramos mécses stb. került elő.

A IV. század szegényes viszonyai is magyarázatot adnak erre, mert a sírba nem igen helyeztek használati tárgyakat, másrészt mert az Egyház is erősen tiltakozott e pogány hagyomány követése ellen. Az aquincumi keresztények hitéletéről egyéb bizonyítékok nem maradtak fenn, de az kétségtelen, hogy a római közigazgatás megszűnése után Budapestnek ebben az ősi városrészében is a keresztény hit volt az antik kultúra folytatója.

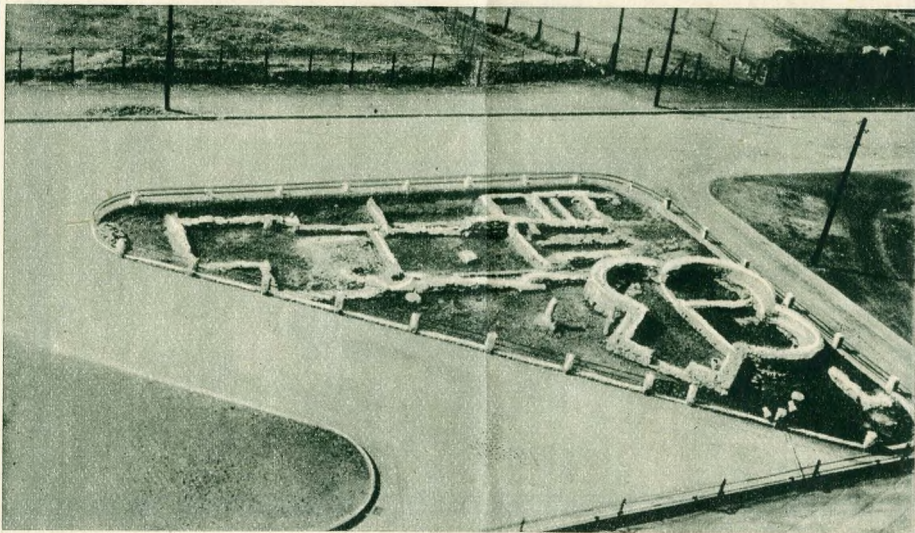
A helyszínén 1855-ben előkerült két szarkofággal egy síremlék, amely legelőször számolt be a kereszténység jelenlétéről. A talányos sírfelirat eredeti felírásban a következő:

HIC QUESCUNT DUAS MATRES DUAS FILIAS
 NUMERO TRES FACUNT ET ADVENAS II PARVOLAS
 QUI SUSCITAVIT CUIUS CONDITIO EST JUL HERCULANUS
 VET F C IN RE SUA

Magyar fordításban a felirat így hangzik: „Itt nyugszik két anya, két lány — számbelileg hárman és két kisebb jövevény (fogadott gyermek?) akiket fel fog ébreszteni az, akinek ez a hatalma. Julius Herculanus kiszolgált katoná készítette (a síremléket)“.

Ez a „rejtélyes“ sírfelirat már közel 80 éve foglalkoztatja a tudósokat s a sírfeliratnak több értelmezést adnak, de a pontos értelem ma sem sikerült megállapítani. Ez a két sor, hogy itt nyugszik két anya és két leány, akik összesen három személyt tesznek ki, valószínűleg úgy magyarázható, hogy nagyanyáról, annak asszony leányáról és leány unokájáról van szó.

Az óbudai cella trichorán és a „rejtélyes“ sírkövön kívül egyéb jelentős ókeresztény emlékekkel nem rendelkezik Budapest ősi városa az aquincumi római telep, de az évenként megújuló ásátások bizonyára még egyéb érdekes keresztény emlékeket hoznak napvilágra.

A távlati felvétel a Cella trichoráról